

STATUS SAMOSTALNO SKLOPLJENOGA BRAKA ŽENE (BI DUN AL-WALIYY) U FIKHU EVROPSKOG VIJEĆA ZA FETVE I ISTRAŽIVANJA I SAVREMENIM ZAKONIMA O PORODIČNIM ODNOSIMA VEĆINE ARAPSKIH ZEMALJA

DOI: 10.58584/2490-3752.2023.9.9.7

UDK: 28-45-055.2(4+53)

SAŽETAK

Ovaj rad bavit će se šerijatskopравnim statusom samostalno sklopljenog braka žene (bi dūn al-waliyy) u fikhu Evropskog vijeća za fetve i istraživanja i savremenim zakonima o porodičnim odnosima većine arapskih zemalja (Egipat, Irak, Sirija, Jordan, UAE, Kuvajt, Katar, Bahrein, Oman). U radu će biti navedene definicije pojma staratelj (al-waliyy) te stavovi i argumenti dvije, po ovom pitanju, suprotstavljene grupacije islamskih pravnika klasičnog perioda, od kojih jedna brak bez dozvole staratelja smatra apsolutno ništavnim (al-bāṭil), dok druga grupacija, uglavnom hanefijskih pravnika, takav brak smatra pravovaljanim (al-ṣaḥiḥ), ukoliko među supružnicima postoji međusobna dostojnost (al-kuf') čije nepostajanje se mora dokazati sudskim putem. Radi se o važnom pravnom pitanju za život kulturološki heterogenih muslimanskih zajednica u Evropi. Stavovi Evropskog vijeća za fetve i istraživanja u vezi s pitanjem koji brak žene bez dozvole i prisustva staratelja smatraju prihvatljivim, u velikoj mjeri će muslimanskim manjinama, ali i drugima, olakšati sklapanje braka, a time ih udaljiti od štetnih posljedica vanbračne zajednice ili pribjegavanja sklapanja isključivo i samo građanskoga braka.

Cljučne riječi: Evropsko vijeće za fetve i istraživanja, šerijatsko pravo, brak, zakoni, muslimanske manjine, staratelj, punovažnost, apsolutna ništavnost, supružnici...

Uvod

Samostalno sklopljeni brak žene podrazumijeva brak koji se desio bez prisustva ili bez odobrenja njenog staratelja (al-waliyy), što je tema koja se zbog savremenog načina života aktualizira u čitavom svijetu, a naročito u zemljama gdje muslimani predstavljaju manjinu. Radi se o aktualnoj temi za muslimane, prije svega arapskog porijekla, koji su se nastanili u Evropi, donoseći sa sobom običaje i tradiciju koja ni pod kojim uvjetima ne prihvata udaju bez prethodne suglasnosti staratelja koji su, u najvećem broju slučajeva, otac, brat, djed ili amidža nevjeste. Bez obzira na to što zakoni većeg broja zemalja iz kojih dolaze arapski muslimani, bar teorijski, u nekom obliku i pod određenim uslovima, prihvataju mogućnost neovisnosti žene u sklapanju bračnog ugovora, u praksi se to u njihovim domovinama rijetko, gotovo nikada ne dešava. Ukoliko bi se pak desilo, imalo bi za rezultat probleme kod mladih supružnika, naročito nevjeste, koja bi u najboljem slučaju bila izložena ljutnji i bojkotu svoje najbliže rodbine, a nekada čak i fizičkom zlostavljanju koje može imati smrtni ishod (qatl-al-šaraf). Neovisnost i samostalnost žene u odabiru bračnoga druga, njeni eventualni izlasci prije braka s osobom koja joj se dopada, bez znanja i odobrenja staratelja, u arapskoj kulturnoj zoni muslimanskoga svijeta spada u red društveno neprihvatljivih oblika ponašanja djevojke, što u pravilu, ukoliko se za to sazna, sankcionišu muški članovi porodice. Samo pomisao da im je njihova kćerka ili sestra *narušila ugled* ili *osramotila porodicu*, djevojku u arapskom svijetu, u većini slučajeva, izlaže problemima, a veoma često i opasnostima.

Zbog svega toga, Evropsko vijeće za fetve i istraživanja (EVFI) u novonastalim evropskim okolnostima bavilo se ovim pitanjem, smatrajući ga važnim u životu savremenih muslimana u evropskom društvenom kontekstu koji podrazumijeva jednakost muškarca i žene u pravima, mogućnostima sklapanja braka ili drugoga ugovora te njihovu jednakost pred zakonom. Vijeće je, putem postavljenih pitanja i problema s kojima se muslimani suočavaju, zbog naslijeđenih običaja neprihvatanja samostalno sklopljenog braka žene i njenog odabira supružnika, bilo inicirano da ovom pitanju posveti značajnu pažnju, između svega ostalog i zbog toga

što bilo kakav fizički atak na ženu ili uskraćivanje njenih ljudskih prava, u šta spada i odabir bračnog druga, može biti i biva predmetom krivične odgovornosti pojedinaca u bilo kojoj evropskoj zemlji. Za razliku od domovinskih zemalja arapskog svijeta, pravna sankcija za fizičko zlostavljane *neposlušne kćeri ili sestre* ili njeno ubistvo, ne može se ublažiti tvrdnjama o motivima zaštite ugleda i časti porodice i njenih muških članova. Naprotiv, evropska zakonodavstva i sudske prakse prema takvom obliku ponašanja i namećanja volje ženskim članovima porodice nemaju nikakvih obzira niti predviđaju mogućnost prihvatanja *odbrane časti i ugleda* kao olakšavajuće okolnosti prilikom izvršenja zločina.

Evropsko vijeće za fetve i istraživanja tretiralo je zadato pitanje u tri rezolucije (al-qarārāt) i jednoj fetvi (al-fatwa), s napomenom da su rezolucijama prethodila detaljna istraživanja teme i njihova prezentacija pred članovima Vijeća.

Rezolucije (al-qarārāt)) EVFI o statusu samostalno sklopljenog braka žene (bi dūn al-waliyy)

U rezoluciji¹ koja je donesena na 4. redovnoj sjednici Vijeća 1999. godine, pod naslovom *Da li žena ima pravo da sklopi bračni ugovor bez svoga staratelja*, konstatira se da je sklapanje braka jedan od najvažnijih ugovora, zbog činjenice da iz njega nastaju nove porodice i potomstvo te da iz njega proizilaze prava i dužnosti svakoga od supružnika. Sklapanje bračnog ugovora, tvrdi se u ovoj rezoluciji, Zakonodavac je učinio zavisnim o volji supružnika, tako da nije dao nevjestinom ocu pravo na prisiljavanje da se ona uda za nekoga koga ne želi, već je njoj dao pravo da prihvati ili odbije bračnu ponudu.

Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da je neka mlada djevojka došla Vjerovjesniku, s.a.v.s., i ispričala mu da ju je otac udao protivno

1 *Al-Qarārāt wa al-fatāwa al-šādira'an al-Mağlis al-urubbi li al-iftā wa al-buḥūt munḍu ta'sisih 1997. ilā al-dawra al-'išrīn*, Al-Mağlis al-urubbi li al-iftā wa al-buḥūt, Dublin, 2013, str.36-39. Rezolucija br. 8/3/4 – Da li žena ima pravo da sklopi bračni ugovor bez svoga staratelja. (Četvrta redovna sjednica EVFI koja je održana u Dublinu, Republika Irska, od 27. do 31. oktobra 1999. godine.)

njenoj volji. Vjerovjesnik, s.a.v.s., dao joj je pravo izbora.² Postoje i drugi hadisi koji potvrđuju ženi to pravo, kao naprimjer: *Djevica se ne može vjenčati bez svog pristanka, a puštenica, odnosno udovica bez svog izričitog zahtjeva.*³

*Od djevice će saglasnost tražiti njen otac.*⁴ Brak treba da bude utemeljen na ljubavi, milosti i prsnosti, a to nije moguće postići ukoliko je sklopljen pod prisilom. Uzvišeni Allah kaže: **I jedan od dokaza njegovih je to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost; to su, zaista, pouke za ljude koji razmišljaju.**⁵

Šerijatsko pravo zagarantiralo je ženi, budućoj supruzi, pravo na slobodu izbora, ali je, u isto vrijeme, ustanovilo propise koji štite njena prava i čuvaju je od mogućih neugodnosti, zloupotrebe i iskorištavanja zlonamjernih ljudi. Islam je saglasnost staratelja supruge (idn al-waliyy) učinio važnim elementom bračnog ugovora (aqd-al-zawāğ) jer bi sklapanje braka bez te saglasnosti moglo dovesti do problema i razmirica, što se suprostavljala samom cilju braka.

Među islamskim pravnicima nema dvojbi da je bolje da prilikom sklapanja bračnog ugovora postoji saglasnost njenog staratelja, ali, konstatira EVFI u svojoj rezoluciji, postoji razilaženje da li je to jedan od uvjeta pravovaljanosti bračnog ugovora (šurūt-al-šihħa).

Većina islamskih pravnika (ğumhūr al-fuqahā) smatra da je suglasnost staratelja jedan od uvjeta pravovaljanosti bračnog ugovora, bez čega brak nije valjan. U svome stavu se pozivaju na riječi Vjerovjesnika, s.a.v.s.: *Koja god se žena uda bez dozvole svoga*

2 Hadis je vjerodostojan i bilježe ga: Ahmed (2469), Ebu Davud (2096), Nesai u djelu Al-Sunan al-kubrā (5387), Ibn Madže (1875) od Ibn Abbasa. Ibn el-Kattan i Ibn Hazm su ga smatrali vjerodostojnim (al-šahīḥ). Jakim hadisom su ga smatrali El-Hatib el-Bagdadi, Ibn Kajjim i Ibn Hadžer.

3 Hadis bilježe Buhari i Muslim (muttafaq'alayh): Buhari (4843, 6567, 6569), Muslim (1419) od Ebu Hurejre.

4 Hadis bilježi Muslim (1421/68), Bejheki u djelu Al-Sunan al-kubrā (7/115) od Ibn Abbasa. Ovo je jedna od predaja ovog hadisa.

5 Er-Rum, 21.

staratelja, njen brak je apsolutno ništavan.⁶ Nema sklapanja braka bez staratelja.⁷

Nasuprot većini, hanefijski pravници smatraju da prisustvo i saglasnost staratelja nije uvjet za valjanost braka.

Svoj stav argumentiraju hadisom koji su zabilježili Muslim i četverica autora sunena, a u kojem je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Razvedena žena ili udovica polaže veće pravo od staratelja u pogledu sklapanja braka, dok se od djevice traži saglasnost, a njena šutnja je znak prihvatanja.⁸*

Hanefijski pravnici su hadise koji govore o uvjetovanju dozvole staratelja protumačili tako da se odnose na maloljetnicu (al-šaḡīra). Oni kažu: „Ako bi punoljetna pametna žena sama sklopila brak, bio bi valjan ukoliko bi se ispunili drugi uvjeti. Staratelj ima pravo na pritužbu sudiji (al-qāḏī), sa zahtjevom da se poništi ugovor, ukoliko se osoba udala za nedostojnoga čovjeka (ḡayr kuḥ). Sudija je dužan udovoljiti zahtjevu ukoliko se uvjeri u opravdanost pritužbi.“⁹

Vijeće preporučuje ženama da ne prenebregavaju prava svojih staratelja koji vode računa o interesima svojih štićenica, žele im da se udaju za čestite muževe i štite ih od poigravanja nekih zaručnika s njima. Vijeće, također, preporučuje roditeljima da olakšaju udaju svojih kćerki, da ih konsultiraju o potencijalnim kandidatima, pri tome ne zloupotrebljavajući svoje pravo, citirajući riječi Vjerovjesnika, s.a.v.s.: *Kad vam dođe neko s čijom ste vjerom i moralom*

6 Hadis bilježe Ahmed (6/47, 66, 165), Ebu Davud (2083), Tirmizi (1102) i Ibn Madže (1879) od Aiše, r.a. Tirmizi ga smatra hasen hadisom, a Ibn Hibban (4074) i El-Hakim (2/168) vjerodostojnim hadisom (al-šaḡīḥ).

7 Hadis bilježe Ahmed (19517, 19710, 19742), Ebu Davud (2085), Tirmizi (1101), Ibn Madže (1881) od Ebu Musa el-Eš'arija. Ali b. el-Medini smatra ga vjerodostojnim po uvjetima imama Buharija, dok ga imam Buhari, Tirmizi, Hakim, Bejheki i drugi smatraju pouzdanim hadisom.

8 Hadis bilježi imam Malik u Muvetti (1493), Ahmed (1888), Muslim (1421), Ebu Davud (2098), Tirmizi (1108), Nesai (6/84-85), te Ibn Madže (1870) od Ibn Abbasa.

9 *Al-Qarārāt wa al-fatāwa al-šādīra...*, nav.dj., str. 38. Rezolucija br. 8/3/4 – Da li žena ima pravo da sklopi bračni ugovor bez svoga staratelja (Četvrta redovna sjednica EVFI, koja je održana u Dublinu, Republika Irska, od 27. do 31. oktobra 1999. godine.)

*zadovoljni – oženite ga, a ako to ne uradite – nastat će smutnja na Zemlji i veliki nered.*¹⁰

Vijeće otvoreno daje na znanje starateljima da je sprečavanje žena da se udaju nepravda koja je zabranjena u islamu.

Vijeće preporučuje islamskim centrima uvažavanje volje staratelja jer je to sigurnije i mudrije. Ukoliko žena nema staratelja, islamski centar preuzima ulogu njenog staratelja u zemljama u kojima nema islamskog sudstva.

Uprkos svemu tome, Vijeće smatra da će, ukoliko punoljetna i umno zdrava žena (al-bāliġa wa al-‘āqila) sama sklopi brak s osobom neupitne vjere i morala, njen brak biti pravovaljan (al-ṣaḥīḥ).

Na 14. redovnoj sjednici Vijeća donesene su još dvije rezolucije¹¹ na ovu temu. U prvoj rezoluciji uglavnom se ponavljaju stavovi iz rezolucije koja je o ovom pitanju donesena 1999. godine, uz ponovljenu tvdnju da o ovom pitanju postoji razilaženje islamskih pravika. EVFI je u ovoj rezoluciji ustvrdilo da se radi o mjerodavnom i utemeljenom razilaženju u kojem se ulema podijelila na dvije grupacije (maḏhabayn). Pod starateljstvom, prilikom sklapanja braka, podrazumijeva se prisustvo staratelja samom činu vjenčanja, a ne samo njegova dozvola i saglasnost, kako je to naglašeno u prethodnoj rezoluciji na ovu temu. Vijeće i ovaj put naglašava preporuku da se, prilikom sklapanja braka, nastoji zadobiti saglasnost staratelja nevjeste, a ako to pak ne bude moguće, nevjesta se može vjenčati bez njegove dozvole: *Međutim, ukoliko situacija nalaže da se žena uda bez svoga staratelja, zbog određenih okolnosti, poput teškoće pri dobivanju njegove saglasnosti ili njegovoga odbijanja da je dadne, nema ništa loše u tome da se postupi po stavu uleme koja početno prisustvo i dozvolu staratelja ne smatra uvjetom pravovaljanosti braka*

10 Hadis bilježe Jahja b. Me‘in u svome Tarihu (3/40), Buhari u El-Kunju (str. 26), Tirmizi (1085) i drugi od Ebu el-Hatma el-Muznija. Tirmizi ga ocjenjuje kao hasen hadis. Većina ravija spominje u ovom hadisu umjesto izraza *veliki* izraz *širok*.

11 *Al-Qarārāt wa al-fatāwa al-ṣādira...*, nav.dj., rezolucija br. 53/3/14 *Uloga staratelja prilikom sklapanja bračnog ugovora*, str. 129, 130. (Četrnaesta redovna sjednica Vijeća, održana od 23. do 27. februara 2005. godine u Dublinu, Republika Irska)

(*ṣarṭ siḥḥa al-aqd*). Shodno tome, ukoliko se bračni ugovor sklopi bez staratelja, to je pravovaljan ugovor (*al-ṣaḥīḥ*), uzimajući u obzir stav hanefijskih pravnika.¹²

U ovoj rezoluciji se naglašava da nije svaki muški srodnik podoban da bude staratelj, već samo onaj koji ispunjava skupinu mjero-davnih uvjeta (*al-šurūt*), a najvažniji od njih jeste da radi u korist nevjeste i da joj ne nanosi štetu.¹³

Na toj 14. redovnoj sjednici Vijeća, nakon prezentacije istraživanja na temu *Zabrana staratelja da njegova šticećenica stupi u brak*, te rasprave i analize, Vijeće je donijelo treću u nizu rezoluciju¹⁴ o ovoj temi, u kojoj se kaže da nije dozvoljeno staratelju da svojoj šticećenici zabrani da s nekim sklopi brak, ukoliko se radi o braku s dostojnom osobom (*al-kuf'*), uz istovjetan vjenčani dar (*al-mahr*) kao kod njenih bližih srodnica (*mahr al-miṭl*). *Ukoliko joj to zabrani staratelj, njen bliži muški srodnik (al-waliyy al-qarīb), starateljstvo će preći u nadležnost sljedećem po redu muškom srodniku (al-waliyy) ili sudiji (al-qāḍi) ili nekome ko predstavlja muslimane (ḡama'a al-muslimīn), kao što su nadležni u islamskim centrima na Zapadu (al-marākiz al-islāmīyya) kojima ljudi pribjegavaju kada su u pitanju njihovi vjerski poslovi. Razlog za ovakav stav jeste u činjenici da iz odbijanja nekih staratelja da žena stupi u brak, proizlaze opasne i loše posljedice po pojedinca i zajednicu.*¹⁵

Vijeće preporučuje da se pribjegne prevazilaženju toga problema, s obzirom na raširenost pojave odbijanja staratelja da se saglasi sa sklapanjem braka svoje šticećenice među muslimanima, putem pozivanja ljudi da se pridržavaju šerijatskih propisa i da se odvoje od svojih naslijeđenih običaja i navika. *Potrebno je, također, raditi na formiranju arbitražnih tijela (maḡālis al-taḥkīm) pri islamskim centrima, tako da im se muslimani mogu obraćati u sličnim situacijama.*¹⁶

¹² Ibid, str. 129.

¹³ Ibid.

¹⁴ *Al-Qarārāt wa al-fatāwa al-ṣādira...*, nav.dj., Rezolucija br. 55/5/14 Odbijanje staratelja buduće nevjeste da dadne dozvolu za sklapanje braka, str. 130.

¹⁵ Ibid, str. 130, 131.

¹⁶ Ibid, str. 131.

Fetva (al-fatwa) EVFI o statusu samostalno sklopljenog braka žene (bi dūn al-waliyy) i bez svjedoka (bi dūn al-šuhūd)

Na 12. redovnom zasjedanju, Vijeće je donijelo fetvu¹⁷ o ovom pitanju, pod naslovom *Brak bez staratelja i svjedoka*. Fetva je rezultat pitanja koje je postavio mladić musliman koji živi na Zapadu, a koji se vjenčao s *Evropljankom koja je prihvatila islam*, bez prisustva staratelja i svjedoka (*al-waliyy wa šuhūd*) toga čina. Oni su se pozvali na Allaha kao svjedoka, nakon čega su u takvom braku proveli deset godina.

EVFI je dalo odgovor na ovu situaciju u kojem jasno i nedvosmisleno ovakav brak proglašava ništavnim (*al-fāsid*) zbog neispunjavanja šerijatskopравnih uvjeta za sklapanje braka (*šurūt al-'aqd*), jer se sklopio bez prisustva staratelja i svjedoka (*al-waliyy wa al-šuhūd*). Pravaovaljanost (*al-šihħa*) takvog braka nije dosudio niko od priznatih imama mezheba koji se slijede, pa čak ni oni koji prisustvo staratelja ne smatraju uvjetom pravaovaljanosti braka (*šarṭ siħħa al-'aqd*).

Vijeće je naložilo supružnicima da prestanu s spolnim odnosima sve dok ne sklope novi bračni ugovor pred svjedocima i u prisustvu staratelja ili njegovog opunomoćenika, a da za prethodni zajednički život imaju obavezu tražiti oprost od Uzvišenog Allaha (*al-istiğfār*).

Iz svega prethodno navedenoga, a tiče se rezolucija i fetve o ovom pitanju, možemo zaključiti da EVFI preporučuje pribavljanje dozvole staratelja prilikom sklapanja bračnoga ugovora, ali, također, u slučaju njegovog zabranjivanja ili neprisustva, prihvata brak punoljetne žene koja je samostalno sklopila brak bez prisustva i dozvole svoga staratelja. Nema spora u tome da je brak potpuniji ukoliko ta dozvola postoji. Međutim, ukoliko ne postoji, EVFI pribjegava mišljenju imama Ebu Hanife i hanefijskih učenjaka. EVFI se u svojim odlukama nije na detaljan način pozivalo na šerijatskopравne argumente, na kojima su bazirali svoju odluku, jer su se

17 *Al-Qarārāt wa al-fatāwa al-šādira...*, nav.dj., fetva br. 72.4.12 *Brak bez staratelja i svjedoka*, str. 277. (Dvanaesto redovno zasjedanje EVFI koje je održano od 31. decembra 2003. do 4. januara 2004. godine u Dublinu, Republika Irska)

stavovima učenjaka, njihovim argumentima i raspravama bavili u fazi koja je prethodila samom publiciranju rezolucija i fetve u završnom saopćenju na kraju svoga zasjedanja. Zbog svega toga, navest ćemo definiciju staratelja te argumente većine islamskih pravnika (al-ğumhūr), kao i argumente hanefijskih učenjaka, što će nam u potpunosti razjasniti ovo pitanje.

Definicija staratelja (al-waliyy) i stav islamskih pravnika o statusu samostalno sklopljenog braka žene (bi dūn al-waliyy)

Staratelj (al-waliyy) je osoba od koje, po mišljenju većine islamskih pravnika, zavisi pravovaljanost bračnog ugovora (ṣiḥḥa al-‘aqd) i ugovor bez njega nije pravosnažan. To može biti otac ili osoba koju je on oporučio ili bliži muški krvni srodnik, vladar ili njegov opunomoćenik.¹⁸ Po Džurdžaniju, starateljstvo je u šerijatskom pravu (al-walāya) vršenje nečega nad nekim, htio on to ili odbijao.¹⁹ Po hanefijskim učenjacima, staratelji su poredani po sljedećem redoslijedu i imaju pravo prioritnije od onih koji ih slijede: rođeni sin žene, sinov sin i njegovi sinovi po silaznoj liniji, ma koliko bila duga, otac, očev otac (djed) i njegovi preci uzlazno, brat po ocu i majci, potom brat po ocu, potom bratov sin po ocu i majci, sin brata po ocu i tako redom silaznom linijom. Potom je staratelj amidža po ocu i majci, očev amidža, zatim sin amidže po ocu i majci, potom sin amidže po ocu i tako nadalje silaznom linijom. Potom je to rođeni očev amidža, a onda očev amidža po ocu, a potom njihovi sinovi po istom slijedu. Potom je staratelj žene djedov amidža po ocu i majci, onda djedov amidža po ocu, a potom njihovi sinovi po istom slijedu. Na posljednjem mjestu od muške rodbine po krvi koja nasljeđuje (al-aṣaba) jeste sin dalekog amidže (ibn ‘amm ba‘īd). Svi navedeni posjeduju starateljstvo s pravom prisile (wilāya al-iğbār) u odnosu na maloljetnu mušku i žensku

18 ‘Abd al-Raḥmān Ġazīri, *Kitāb al-fiqh alā al-maḏāhib al-arba’a*, Dār al-ḥadīṭ, Al-Qāhira, 1994, dio četvrti, str. 32.

19 Al-Ġurġāni ‘Ali b. Muḥammad al-Sayyid al-Šarīf, *M’uğam al-t’a rifāt*, Dār al-faḍīla, bez mjesta i godine izdanja, str. 213.

osobu (al-šaḡīra), dok u odnosu na punoljetnu (al-bāliḡa), shodno stavu hanefijskih pravnika, nemaju, osim ako se radi o umno nezdravim osobama.

Ukoliko žena nema srodnika po muškoj liniji, onda joj je staratelj ženska rodbina (ḍawī al-arḥām). Najbliža od njih je, po Ebu Hanifi, majka, potom kćerka, potom sinova kćerka, kćerkina kćerka, potom kćerka sinovog sina, potom kćerka kćerkine kćeri, potom sestra oca i majke, zatim sestra po ocu, sestra po majcu, onda sestra i brat po majci, a potom njihova djeca. Zatim na red dolaze djeca sestara, tetke po ocu, zatim daidže, tetke po majci, onda kćeri amidža i kćeri tetaka po ocu. Majčin otac preči je da bude staratelj od sestre. Potom je staratelj osoba putem koje je druga osoba primila islam (mawla al-muwālāt), za onu ženu koja nema nikakve rodbine, a potom vladar (al-sultān), a onda sudija (al-qāḍi) ili onaj koga on odabere.²⁰

Postoji međusobna saglasnost (al-itifāq) malikijskih, šafijskih i hanbelijskih pravnika o nužnosti prisustva ženinog staratelja prilikom sklapanja braka. Po njima, svaki brak koji je sklopljen bez staratelja ili onoga ko ga zamjenjuje biva apsolutno ništavan (al-bāṭil). Shodno njihovom stavu, žena nema pravo da sama sklapa svoj bračni ugovor u bilo kojoj situaciji, svejedno da li se radi o punoljetnoj ili maloljetnoj ženskoj osobi, umno zdravoj ili umno bolesnoj. Ukoliko se radi o prethodno udavanoj ženi koja nije djevice (al-ṭayyib), bračni ugovor nije pravovaljan bez njene dozvole (al-idn) i zadovoljstva (al-riḍā).²¹

Stav hanefijske pravne škole, tačnije imama Ebu Hanife i Ebu Jusufa, jeste da je brak slobodne, punoljetne i umno zdrave žene pravovaljan, uz njeno zadovoljstvo i onda kada ga nije sklopio staratelj djevice ili već udavane žene, niti je dozvoljeno staratelju da na brak prisili punoljetnu djevicu. Imami Malik i Šafija smatraju da brak sklopljen riječima žena uopće nije pravovaljan. Hanefijski pravnici smatraju da staratelj ima pravo prigovora sudu i traženja

20 Al-ʿAlāma al-Humām Mawlāna šayh al-Nizām wa ḡamʿ a minʿulamāʾ al-Hind, *Al-fatāwa-l-hindiyya al-mʿ arūfa bi al-fatāwa al-alāmkirīyya fi maḍhab al-imām al-aʿzam Abū Ḥanīfa al-Nuʿmān*, Dār al-fikr, Dimišq, 1310, dio prvi, str. 312, 313.

21 ʿAbd al-Raḥmān Ġazīri, *nav. dj.*, str. 57.

poništenja braka, ukoliko se radi o sklopljenom braku s onim koji nije dostojan nevjeste (ğayr al-kuf').²²

Većina islamskih pravnika (al-ğumhūr), uključujući mnogobrojne ashabe, poput Omera b. Hattaba, Alija b. Ebi Taliba, Abdullaha b. Abbasa, Ebu Hurejre, Ibn Omera, brojnih pravnika iz generacije tabiina, poput Seida b. Musejjiba, Hasana el-Basrija, Omera b. Abdil Aziza i drugih te pravnike malikijske, šafijske i hanbelijske pravne škole i drugih mudžtehida, poput Sufjana es-Sevrija, Evzaija, Abdullaha b. Mubareka, Ibn Šubrija, Ishaka, Ibn Hazma, Ibn Ebi Lejle, Taberija i Ebu Sevra, stoje na stanovištu da žena ne udaje samu sebe, niti drugu ženu, i da bračni ugovor ne biva pravovaljan na osnovu njihovih riječi. Po njima, prisustvo staratelja je uvjet pravovaljanosti braka (šarṭ siḥḥa al-‘aqd), a onaj ko u ime žene sklapa bračni ugovor je staratelj.²³

Njihovi argumenti su sljedeći:

Uzvišeni kaže: **Udavajte neudate i ženite neoženjene, i čestite robove i robinje svoje; ako su siromašni, Allah će im iz obilja Svoga dati. Allah je neizmjerljivo dobar i sve zna.**²⁴

Ne udavajte vjernice za mnogobošce, dok ne postanu vjernici...²⁵

Shodno navedenim ajetima, većina islamskih pravnika (al-ğumhūr) zaključuje da se Uzvišeni Allah obraća muškarcima, a ne ženama po pitanju braka, pa izgleda kao da je rekao: *Ne udajite, o staratelji, svoje šticećenice za mnogobošce.*²⁶

Od Musa b. Eš'arija se prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Nema braka bez staratelja (al-waliyy).*²⁷ Iz navedenog hadisa je jasno da je brak bez prisustva staratelja apsolutno ništavan (al-bāṭil).

22 Al-Marğīnāni Šayḥ al-islām Burhānuddīn Abi Ḥusayn ‘Ali b. Abi Bakr b. ‘Abd al-Ğalil al-Rašidānī, *Al-Hidāya šarḥ bidāya al-mubtadī*, Dār iḥya al-turāt al-‘arabī, Bayrūt, 1995. dio drugi, str. 191.

23 Sābiq al-Sayyid, *Fiqh al-sunna*, Dār al-fath li al-i‘alam al-‘arabi, Al-Qāhira, 1994. dio drugi, str. 198,199.

24 En-Nur, 32.

25 El-Bekare, 221.

26 Sābiq al-Sayyid..., *nav. dj.*, str. 197.

27 Hadis bilježe Ahmed (19517, 19710, 19742), Ebu Davud (2085), Tirmizi (1101), Ibn Madže (1881) od Ebu Musa el-Eš'arija. Ali b. el-Medini smatra ga vjerodo-

Od Aiše, r.a., prenosi se da je Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: *Koja god se žena uda bez dozvole svoga staratelja, njen brak je apsolutno ništavan, njen brak je apsolutno ništavan, njen brak je apsolutno ništavan (al-bāṭil). Ako muž s njom bude imao spolni odnos, pripada joj mehr zbog toga. Ukoliko se staratelji budu prepirali oko starateljstva, vladar je staratelj onoj ženi koja nema staratelja.*²⁸

Shodno svemu navedenome, žena nema pravo sklapanja braka za sebe, niti za bilo koga drugoga, niti ima pravo da opunomoći bilo koga da sklopi njen brak, izuzev svoga staratelja. Ukoliko to uradi, njen brak neće biti pravaoaljan (al-ṣaḥīḥ).²⁹

Hanefijski učenjaci svoj stav o dozvoljenosti da žena sama sklopi svoj bračni ugovor, čak i bez saglasnosti i prisustva svoga staratelja, podupiru sljedećim šerijatskopравnim argumentima:

Uzvišeni kaže: **A ako je opet pusti, onda mu se ne može vratiti što se neće za drugoga muža udati.**³⁰

A kada pustite žene i one ispune njima propisano vrijeme za čekanje, ne smetajte im da se ponovo udaju za svoje muževe, kada se slože da lijepo žive.³¹

U ova dva navedena ajeta se sklapanje braka pripisuje ženi, a pripisivanje u svojoj osnovi treba da bude prema stvarnom izvršiocu.

Žena je samostalna u sklapanju kupoprodajnog ugovora kao i drugih ugovora pa, stoga, ima pravo da sklapa ugovor o svome braku jer nema razlike između jednog i drugog ugovora. Pravo staratelja može biti aktualizirano samo onda kada žena loše postupa i uda se za nekoga ko joj je nedostojan. Hanefijski učenjaci razumijevaju da se hadisi koji uvjetuju starateljstvo prilikom sklapanja

stojnim po uvjetima imama Buharija, dok ga imam Buhari, Tirmizi, Hakim, Bejhaki i drugi smatraju pouzdanim hadisom.

28 Hadis bilježe Ahmed (6/47, 66, 165), Ebu Davud (2083), Tirmizi (1102) i Ibn Madže (1879) od Aiše, r.a. Tirmizi ga smatra hasen hadisom, a Ibn Hibban (4074) i El-Hakim (2/168) vjerodostojnim hadisom (al-ṣaḥīḥ).

29 Muwaffik al-dīn Abu Muḥammad Abdullah b. Aḥmad b. Muḥammad, Ibn Qudāma, *Al-Muḡnī*, Dār al-alam al-kutub li al-tibā'a wa al-našr wa al-tawzī', Al-Riyāḍ, 1997, dio deveti, str. 344-347.

30 El-Bekare, 230.

31 El-Bekare, 232.

braka žene odnose na ženu koja ima djelimičnu pravnu sposobnost (al-ahliyya al-nāqīṣa), kao kada je malodobna (al-ṣaġīra) ili umno bolesna (al-maġnūna). U pogledu ajeta na koji se pozivaju islamski pravници koji ženi osporavaju pravo sklapanja bračnog ugovora, hanefijski učenjaci odgovaraju da ajeti, zapravo, zabranjuju da se ženi ospori pravo sklapanja ugovora i, ustvari, ističu da staratelj ne treba da sprečavaju svoje štićenice da se udaju za one muževe koje one žele.

Allahov Poslanik je rekao: *Neudata žena (al-ayyim)³² ima veće pravo na sebe od njenog staratelja (al-waliyy).*³³

Od Aiše, r.a., prenosi se da je postupila suprotno hadisu koji se od nje prenosi kada je vjenčala svoju bratišnu Hafsu za Munzira b. Zubejra dok je njen brat Abdurahman bio na putovanju u Siriji. Kada se vratio, prihvatio je njen postupak i nije ga poništio.³⁴

Također, hadisi koji govore o apsolutnoj ništavnosti braka bez staratelja i bez njegove dozvole odnose se na situaciju kada se žena uda za nekoga ko joj je nedostojan (ġayr kuf').³⁵

Status samostalno sklopljenog braka žene (bi dūn al-waliyy) u zakonima nekih muslimanskih država

Ženidbeni zakon osmanske države iz 1917. godine (Hukuku aile kararnamesi), u članu 47, prihvata samostalno sklopljen brak žene, ukoliko se udala za dostojnu osobu (kuf'), pa i onda kada je to bilo uz mehr koji je manji od mehra njoj sličnih žena (mahr al-miṭl).³⁶

³² Al-Ayyim-al-ayāma shodno konsenzusu arapskih jezikoslovaca u osnovi podrazumijeva ženu koja nema muža, bilo da se radi o djevici ili o onoj koja je prethodno iskusila brak koji se završio. To je, ustvari, trenutno neudata žena. Može se odnositi i na neoženjenog muškarca i na ženu udovicu koja je postala neudata nakon smrti muža.

³³ Hadis bilježe Muslim, Ebu Davud, Tirmizi i imam Malik u *Muvetti*.

³⁴ Al-Ḥanafī, Ibn Humām Kemāluddīn Muḥammad b. Abdīrraḥman, *Šarḥ fath al-qadīr*, Dār-al fikr, Dimišq, (bez godine izdanja), dio treći, str. 260.

³⁵ Ibid, str. 260.

³⁶ Abdulah Škaljić, Ženitbeni zakon 'Hukuki aile kararnamesi', Sarajevo: El-Hidaje, 1945.

Neki savremeni zakoni o personalnim odnosima u arapskom svijetu, poput egipatskog iz 2000. godine³⁷ i iračkog iz 1959. godine, smatraju buduću nevjestu i ženika ravnopravnim stranama prilikom sklapanja bračnog ugovora.³⁸ Egipatski zakon o personalnim odnosima iz 2000. godine po ovom pitanju u potpunosti slijedi preovladavajući stav hanefijskog mezheba, smatrajući pravovaljanim i pravosnažnim brak punoljetne žene bez dozvole i prisustva njenog staratelja, svejedno da li se radi o djevici ili već ranije udavanoj ženi, svejedno da li staratelj bio zadovoljan ili ne tim brakom, uz uvjet da se radi o dostojnom mužu i vjenčanju uz mehr istovjetan ili veći s mehrom najbližih srodnica supruge (mahr al-miṭl).³⁹ Irački zakon o personalnim odnosima staratelju daje pravo prigovora samo onda kada se radi o maloljetnoj ženskoj osobi (al-ṣaḡīra). U tom slučaju, sudija traži saglasnost staratelja za brak.⁴⁰

Sirijski zakon o personalnim odnosima predviđa obaveznu saglasnost staratelja, oca ili djeda, na brak maloljetne ženske osobe (ona koja nije napunila sedamnaest godina). Ukoliko punoljetna ženska osoba izrazi svoju volju za sklapanjem braka, sudija će zahtijevati očitovanje njenog staratelja i odrediti razuman rok za njegov odgovor. Ukoliko se on ne suprotstavi sklapanju toga braka ili to suprotstavljanje bude neosnovano, dozvolit će se punoljetnoj ženskoj osobi da sklopi brak, ukoliko se radi o mužu koji joj je dostojan (kuf'). Ukoliko punoljetna ženska osoba sklopi brak bez saglasnosti i prisustva staratelja, on će biti pravovaljan, ukoliko je njen muž dostojan (kuf'), a kao mjerilo dostojnosti sirijski zakon uzima običaj mjesta. Dostojnost supruge je uvjet koji zakon uvažava i smatra

37 Qānūn tanzīm ba' d awḍa' wa iḡrāāt taqāḍi fi ba' d masāil al-aḥwāl al-šaḥsiyya fi Miṣr, 29. januar 2000. član 2. <https://www.mohamah.net/law>. (Posjeta na dan 22.11.2017. godine)

38 Qānūn al-aḥwāl al-šaḥsiyya fi Irāq raqam 188 li sana 1959. član 3, stav 1, član, 4, član 5, član 6, stav 1-4. <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=5322d5ae4>. (Posjeta na dan 22.11.2017)

39 Qānūn tanzīm ba' d awḍa' wa iḡrāāt taqāḍi fi ba' d masāil al-aḥwāl al-šaḥsiyya fi Miṣr, 29. januar 2000. član 3. <https://www.mohamah.net/law>. (Posjeta na dan 3.10. 2018. godine)

40 Qānūn al-aḥwāl al-šaḥsiyya fi Irāq raqam 188 li sana 1959. član 3 stav 1, član, 4, član 5, član 6 stav 1-4. <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=5322d5ae4>. (Posjeta na dan 22.11. 2017)

ga uvjetom pravovaljanosti (šarṭ al-ṣiḥḥa) bračnog ugovora, smatrajući insistiranje na njemu pravom supruge i njenog staratelja.⁴¹

Jordanski zakon o personalnim odnosima iz 2010. godine gotovo u potpunosti slijedi stavove hanefijskih učenjaka o pitanju staratelja, dozvoljavajući samostalno sklopljeni brak punoljetne djevice (al-bikr)⁴², onda kada se uda za dostojnog čovjeka, dok joj njen staratelj, bez Šerijatom opravdanog razloga, sprečava brak s dotičnom osobom. U pogledu već udavane, umno zdrave i punoljetne žene, za sklapanje braka se uopće ne traži saglasnost staratelja.⁴³

Kuvajtski zakon o porodičnim odnosima iz 1984. godine predviđa obavezu usaglašavanja mišljenja staratelja i nevjestice (iğma 'al-ra'y). Taj zakon predviđa da žena koja je već ranije bila u braku i koja nije djevica (al-ṭayyib), kao i žena koja je navršila dvadeset i pet godina života, odlučuje o sklapanju svoga braka. Međutim, i pored toga, Zakon nalaže da ona ne može samostalno sklopiti bračni ugovor već ga za nju mora sklopiti njen staratelj⁴⁴, što podrazumijeva njegovo obavezno prisustvo na vjenčanju u ulozi onoga koji u ime žene sklapa bračni ugovor, a ne samo njegovu saglasnost.

Porodični zakon Ujedinjenih Arapskih Emirata nalaže da brak punoljetne žene sklapa njen staratelj uz njen pristanak, dok se brak bez prisustva staratelja smatra apsolutno ništavnim (al-batil) i propisuje obavezu rastavljanja supružnika, uz priznanje djeteta koje nastane kao rezultat toga braka. Staratelji su, shodno tome zakonu, muški bliži srodnici ovim redosljedom: otac, zatim sin, zatim brat, a potom amidža, dok u slučaju njihovog odsustva ili

41 Qānūn al-aḥwāl al-šaḥṣiyya fi' Sūriya, raqam 59 li sana 1953., član 20-33. <http://parliament.gov.sy/arabic/index.php?node=201&nid=11333&ref=tree&c>. (Posjeta na dan 3. 10. 2018. godine)

42 Biker (al-bikr) u arapskom jeziku podrazumijeva ženu djevicu koja nije imala spolni odnos u zakonitom braku. Al-Bakāra znači djevičanstvo. Sinonim za riječ al-bikr je al-'aḍrā' što, također, znači djevica.

43 Qānūn al-aḥwāl al-šaḥṣiyya fi' Al-Urdun, raqam 36 li sana 2010, član 14-20. <http://www.farrajlawyer.com/viewTopic.php?topicId=153>. (Posjeta na dan 22.11.2017)

44 Qānūn al-aḥwāl al-šaḥṣiyya fi' Al-Kuwayt, raqam 51 li sana 1984. član 29-33. <https://www.e.gov.kw/sites/kg0Arabic/Forms/QanoonAlAhwalAlMada-niyah.pdf> (Posjećena 24.10.2018)

nepostojanja staratelji mogu biti dalji muški srodnici, uz dozvolu sudije (al-qāḍi), koji postaje staratelj onda kada dalji srodnik u ulozi staratelja odbije sklopiti brak. Sudija je, shodno pomenutom zakonu, staratelj onda kada žena nema staratelja.⁴⁵

Bahreinski zakon o porodičnim odnosima daje staratelju pravo sklapanja braka (al-tazwīḡ), s tim da mu ne dozvoljava da brak sklopi bez pristanka nevjestice ili pod prisilom, niti mu dozvoljava da odbije sklopiti bračni ugovor za ženu, bez Šerijatom prihvatljivog razloga.⁴⁶

Katarski zakon o porodičnim odnosima iz 2006. godine predviđa, slično drugim zakonima zemalja Arapskog zaljeva, da je staratelj taj koji sklapa brak u ime žene, uz njen pristanak i zadovoljstvo. Uvjet valjanosti braka (šarṭ al-šihḥa) jeste prisustvo staratelja koji je, shodno ovome zakonu, muški srodnik po sljedećem redosljedju, s pravom prednosti u odnosu na onoga koji se pominje poslije: otac, potom djed po ocu, potom sin, potom rođeni brat, potom brat po ocu, zatim rođeni amidža, a potom amidža po ocu.⁴⁷

Porodični zakon Sultanata Oman nudi slična rješenja, kao što je slučaj kod ostalih zemalja Arapskog zaljeva koje propisuju da je staratelj taj koji sklapa bračni ugovor u ime nevjestice, uz njen pristanak i zadovoljstvo, s tim da punoljetna žena (osamnaest godina), u slučaju kada njen staratelj odbija sklopiti brak, može uputiti prigovor sudu koji će pozvati staratelja da dođe u određenom roku. Ukoliko se više ne bude protivio tom braku ili njegovo protivljenje bude neosnovano, sudija (al-qāḍi) će u ime žene sklopiti bračni ugovor. U ovom zakonu se prisustvo staratelja

45 Qānūn al-aḥwāl al-šaḥṣiyya li dawla Al-Imārāt al-‘Arabiyya al-Muttaḥada, raqam 28. li sana 2005., član 32, 33, 34, 35, 39. <http://www.dji.gov.ae/Lists/DJIBooks/Attachments/79/Ahwal%20Shakhsia%20Big%20WEB.pdf>. (Posjeta na dan 24.10.2018)

46 Qānūn al-usra li Mamlaka al-Baḥrayn, al-qānūn raqam 19 li sana 2009., član 12-15) <http://www.moj.gov.bh/default7850.html?action=article&ID=1620>. (Posjeta na dan 24.10.2018)

47 Qānūn al-aḥwāl al-šaḥṣiyya fi Dawla al-Qatar, raqam li sana 2006, član 12, stav 3, 26-30, http://gulfmigration.org/database/legal_module/Qatar/National%20Legal%20Framework/Rights%20and%20Obligations/3.1%20Family%20Law%2022%202006_AR.pdf. (Posjeta na dan 24.10.2018)

prilikom sklapanja bračnog ugovora smatra jednim od njegovih sastavnih elemenata (al-rukṇ).⁴⁸

Zaključna razmatranja o statusu samostalno sklopljenog braka žene (bi dūn al-waliyy)

Nakon navođenja stavova EVFI te pominjanja onih koji zastupaju dvije, o ovom pitanju suprotstavljene, grupacije islamskih pravnika, možemo da zaključimo da je Vijeće u svojim odlukama prihvatio stavove hanefijske pravne škole, oslanjajući se na njihovu argumentaciju koja je u suglasju s vremenom u kojem živimo i s okolnostima muslimana, ne samo na Zapadu nego i diljem muslimanskoga svijeta. Evidentno je da ulema malikijskog, šafijskog i hanbelijskog mezheba, koji predstavljaju većinu (al-ḡumhūr), ne prihvata mogućnost da žena bude jedna od strana prilikom sklapanja bračnog ugovora, već njegovo sklapanje nužno i obavezno prepuštaju njenom staratelju, ne osvrćući se na činjenicu da to u nekim slučajevima mogu biti muškarci koji je veoma malo poznaju ili ne uvažavaju njene interese. Nemoguće je prenebregnuti činjenicu da zastupnici zabrane sklapanja vlastitoga braka ženi ili braka bilo koje druge žene u ulozi staratelja, svojim negativnim stavom prema samostalnom sklapanju bračnog ugovora, produciraju oduzimanje njene poslovne sposobnosti (al-ahliyya) bez jasnih i nedvosmislenih dokaza koji na to ukazuju, što se protivi zdravom rasuđivanju i evidentnoj dozvoljenosti sklapanja svih drugih vrsta ugovora koji se sklapaju u jednome društvu.

Jasno je da je brak koji se sklopi uz saglasnost staratelja (al-waliyy) onaj prema kome treba stremiti, kao i to da nema spora među islamskim učenjacima, uključujući i pripadnike hanefijskog mezheba, oko toga da je saglasnost staratelja i njegovo prisustvo samom sklapanju bračnoga ugovora preporučen čin koji ima za cilj da prevenira buduće probleme među supružnicima.

48 Qānūn al-aḥwāl al-šaḥṣiyya fi Sulṭana'Umān, član 10-14, član 16. <http://www.oman.om/wps/wcm/connect/8b7389bo-9a86-45b8-993d-5f2533467e6/Personal+Status+Law+-+Marriage+%28Arabic%29.pdf?MOD=AJPERES>. (Posjeta na dan 24.10.2018)

Dozvolu staratelja za određeni brak ni u kom slučaju ne bi trebalo zanemarivati i smatrati je nepotrebnom, naročito ukoliko se radi o starateljima iz najbliže rodbine, poput oca, sina, djeda ili brata, čije je pravo starateljstva najjače i najizraženije i koje ima prednost u odnosu na druge ženine srodnike.

Također, važno je napomenuti da je starateljstvo s pravom prisile u pogledu sklapanja braka (*wilāya al-iğbār*), bilo da se radi o maloljetnoj ili punoljetnoj, umno zdravoj ili umno bolesnoj ženskoj osobi, teško prihvatljivo i primjenljivo sa stanovišta savremenih muslimana bilo gdje u svijetu, a na Zapadu, zbog mogućnosti pribjegavanja građanskom braku, posebno. Teško su prihvatljivi stavovi islamskih pravnika klasičnog perioda o uskraćivanju prava ženi da bude ravnopravna strana prilikom sklapanja ugovora, što je stav svih islamskih pravnika, osim hanefijskih, jer se oni ne zadovoljavaju samo traženjem dozvole od staratelja već osporavaju ženi pravo da bude ravnopravna strana prilikom sklapanja bračnog ugovora.

Činjenica je da se insistiranje većine islamskih pravnika klasičnog perioda na prisustvu staratelja i njegovo sklapanje braka u ime žene pretvorilo u čisti formalizam, u pokušaju iznalaženja bilo kakvog muškog srodnika, poput amidžinog sina ili njegovoga sina i slično, da bi on u ime žene sklopio brak i branio njene interese bolje od nje same.

Donekle je shvatljivo insistiranje bliže rodbine na starateljstvu, dok je širenje domena starateljstva na širu rodbinu po muškoj liniji, na vladara, sudiju i tome slično, čisti formalizam u procesima sklapanja ugovora i neka vrsta nepoštovanja žene, njenoga uma i njenog zdravog rasuđivanja.

Također, osporavanje da žena bude ta koja može odobriti brak druge žene, iako se radi o majci buduće nevjeste, kćerci ili sestri, kao i obavezivanje da tragaju za muškim srodnikom u ulozi formalnog staratelja, sa stanovišta savremenih svjetskih tokova, života u gradovima, gotovo je neizvodljivo, naročito onda kada se muslimanima nudi alternativa sklapanja građanskoga braka koji ih oslobađa od bilo kakvih komplikacija.

Takva osporavanja, koja se zasnivaju na čisto izvanjskim i formalnim razlozima, daleko od intencionalnog promišljanja o

samome braku i negovim posljedicama, suprotstavljaju se fikhskom pravilu da se djela promatraju naspram ciljeva do kojih će dovesti (al-umūr bi maqāṣidihā), a ne naspram trenutnih formalnih procedura iz kojih se ne može uočiti korist za pojedinca i za zajednicu u kojoj živi. Čini se da je jedan dio islamskih pravnika klasičnog perioda u svome nastojanju da zaštiti ženu, udalji je od zloupotrebe muškaraca, otišao predaleko, naročito ukoliko se uzme u obzir nepostojanje nepobitnih šerijatskopравnih argumenata koji ženi osporavaju sklapanje bračnoga ugovora. Naprotiv, sva osporavanja toga prava nastala su kao rezultat interpretacije i tumačenja tekstova te razvlačenja njihovoga značenja da budu argument i valjano utemeljenje stavova dijela islamskih pravnika klasičnog perioda.

Zbog svega toga, odluke Vijeća o ovom pitanju su jako važne jer olakšavaju muslimanima, i na Istoku i na Zapadu, i udaljavaju ih od ishitrenih poteza u odnosu na brak svojih kćeri jer nije rijedak slučaj među muslimanima da u prilikama nezadovoljstva brakom svoje kćeri pribjegavaju nasilnim oblicima ponašanja, koji se znaju završiti i teškim krivičnim djelima protiv čovjeka.

Nije na odmet napomenuti da muslimani u Bosni i Hercegovini o ovom i drugim pitanjima u vezi s brakom i bračnim odnosima slijede hanefijsku pravnu školu pa je stoga u njihovoj tradiciji i praksi bilo moguće da se djevojka vjenča za dostojnog muslimana bez dozvole svoga staratelja što, uglavnom, prolaskom vremena, nije izazivalo veće posljedice po bračni život supružnika i njihove odnose sa starateljem nevjeste koji je, u većini slučajeva, njen otac, uz važnu konstataciju da je preporučeno da se ta dozvola staratelja ipak zadobije.

Literatura

- Korkut, Besim, *Kur'an sa prijevodom*, El-Kalem, Sarajevo, 1991.
- Al-Qarārāt wa al-fatāwa al-šādira'an al-Mağlis al-urubbi li al-iftā wa al-buḥūt munḍu ta'sisih 1997. ilā al-dawra al-'iṣrīn*, Al-Mağlis al-urubbi li al-iftā wa al-buḥūt, Dublin, 2013.
- Al-Ḥanafī, Ibn Humām Kemāluddīn Muḥammad b. Abdirraḥman, *Šarḥ fath al-qadīr*, Dār-al- fikr, Dimišq, (bez godine izdanja)
- Abdulah Škaljić, Ženitbeni zakon "Hukuki aile kararnamesi", Sarajevo: El-Hidaje, 1945.
- Muwaffik al-dīn Abu Muḥammad Abdullah b. Aḥmad b. Muḥammad, Ibn Qudāma, *Al-Muğnī*, Dār al-'alam al-kutub li al-tibā'a wa al-našr wa al-tawzī', Al-Riyāḍ, 1997.
- Sābiq al-Sayyid, *Fiqh al-sunna*, Dār al-fath li al-i'alam al-'arabi, Al-Qāhira, 1994.
- Al-Marğīnāni Šayḥ al-islām Burhānuddīn Abi Ḥusayn 'Ali b. Abi Bakr b. 'Abd al-Ğalīl al-Rašīdānī, *Al-Hidāya šarḥ bidaya al-mubtadī*, Dār iḥya al-turāt al-'arabi, Bayrūt, 1995.
- Al-'Alāma al-Humām Mawlāna Šayḥ al-Nizām wa ġam' a min'ulamā' al-Hind, *Al-fatāwa-l-hindīyya al-m' arūfa bi al-fatāwa al-alāmkīrīyya fi maḡḡhab al-imām al-a'azam Abū Ḥanīfa al-Nu'mān*, Dār al-fikr, Dimišq, 1310.
- 'Abd al-Raḥmān Ġazīri, *Kitāb al-fiqh alā al-maḡāhib al-arba'a*, Dār al-ḡadīt, Al-Qāhira, 1994.
- Al-Ğurğāni 'Ali b. Muḥammad al-Sayyid al-Šarīf, *M'uğam al-t'a rīfāt*, Dār al-faḡīla, bez mjesta i godine izdanja
- Muftić, Teufik, *Arapsko-bosanski rječnik*, El-Kalem, Sarajevo, 1997.
- Sa'adī, Abū Ġayb, *Al-Qāmūs al-fiqhī*, Dār al- fikr, Dimišq, 1998.
- Qānūn tanzīm ba' ḡ awḡa' wa iğrāāt taqāḡi fi ba' ḡ masāil al-aḡwāl al-šaḡsiyya fi Mišr, 29. januar 2000. <https://www.mohamah.net/law>
- Qānūn al-aḡwāl al-šaḡsiyya fi Irāq raqam 188 li sana 1959. <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opensslpdf.pdf?reldoc=y&docid=5322d5ae4>
- Qānūn al-aḡwāl al-šaḡsiyya fi Al-Urdun, raqam 36 li sana 2010. <http://www.farrajlawyer.com/viewTopic.php?topicId=153>
- Qānūn al-usra li Mamlaka al-Baḡrayn, al-qānūn raqam 19 li sana 2009. <http://www.moj.gov.bh/default7850.html?action=article&ID=1620>

- Qānūn al-aḥwāl al-šaḥṣiyya fī Al-Kuwayt, raqam 51 li sana 1984. <https://www.e.gov.kw/sites/kg0Arabic/Forms/QanoonAlAhwalAlMadaniyah.pdf>
- Qānūn al-aḥwāl al-šaḥṣiyya li dawla Al-imārāt al-‘arabiyya al-Muttaḥada, raqam 28. li sana 2005. <http://www.dji.gov.ae/Lists/DJIBooks/Attachments/79/Ahwal%20Shakhsia%20Big%20WEB.pdf>
- Qānūn al-aḥwāl al-šaḥṣiyya fī Dawla al-Qaṭar, raqam li sana 2006. http://gulfmigration.org/database/legal_module/Qatar/National%20Legal%20Framework/Rights%20and%20Obligations/3.1%20Family%20Law%2022%202006_AR.pdf
- Qānūn al-aḥwāl al-šaḥṣiyya fī Sūriya, raqam 59 li sana 1953, član 20-33. <http://parliament.gov.sy/arabic/index.php?node=201&nid=11333&ref=tree&>. (Posjeta na dan 3. 10. 2018. godine)
- Qānūn al-aḥwāl al-šaḥṣiyya fī Sulṭana‘Umān, član 10-14, član 16. <http://www.oman.om/wps/wcm/connect/8b7389b0-9a86-45b8-993d-5f2533467e6/Personal+Status+Law+-+Marriage+%28Arabic%29.pdf?MOD=AJPERES>. (Posjeta na dan 24.10.2018)